

सोयाबीन पिकावरील रोग आणि किडींचे व्यवस्थापन

मोनिका बर्गे
आचार्य पदवी विद्यार्थिनी
महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी

प्रतापसिंह चव्हाण
आचार्य पदवी विद्यार्थी

महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी

सोयाबिनच्या अधिक उत्पादनासाठी आपल्याला पिकाचे लागवड तंत्रज्ञान शिफारशीनुसार किडींचा तसेच रोगांचा बंदोबस्त करणे गरजेचे आहे. त्यासाठी सोयाबिन पिकावर येणाऱ्या महत्वाच्या रोगांची ओळख व व्यवस्थापन खालीलप्रमाणे...

- **कॉलर रॉट (बुंधाकुज):** हा रोग स्वलेरोसिअम रोलफसी या जमिनीत वास्तव्य करणाऱ्या बुरशीमुळे होतो. पीक वाढीच्या काळात उष्ण व दमट हवामान या बुरशीच्या वाढीसाठी अनुकूल असते. जमिनीलगत असलेल्या खोडाच्या खालच्या भागाला बुरशीची पांढरी वाढ झालेली आढळते त्यानंतर खोडाच्या बुरशीग्रस्त भाग सडू लागतो त्यामुळे रोपे झुकतात व मरून पडतात.

व्यवस्थापन: पेरणीपूर्वी बियाण्यास ३ ग्रॅम थायरम किंवा २.५ ग्रॅम कार्बन्डाझिम या बुरशीनाशकाची बीजप्रक्रिया करावी. बुरशीजन्य रोपे उपटून शेताच्या बाहेर पुरून टाकावीत असे केल्याने रोगग्रस्त रोपाच्या बुरशी लगतच असलेल्या चांगल्या रोपापर्यंत जाण्यापासून बचाव होतो.

- **तांबेर:** हा बुरशीजन्य रोग असून या रोगामुळे सुरुवातीला झाडाच्या पानाची खालची बाजू पिवळसर तांबूस ठिपक्यांनी दिसते व नंतर हेच ठिपके पानाच्या वरच्या बाजूवर आल्याचे दिसते. हा रोग हवेमार्फत पसरतो. रोगाची लागण जास्त असल्यास ही बुरशी पानाच्या देठावर पसरते. त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात पानगळ होते व शेंगा पोचत व दाणे चपटे राहतात त्यामुळे उत्पादनात घट होते.

व्यवस्थापन: रोगाचा प्रादुर्भाव दिसून आल्यास प्रोपीकोण्डाझोल २५ टक्के प्रवाही १० मिली हेक्झाकोण्डाझोल ५ टक्के प्रवाही १० मिली १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

- **शेंगावरील करपा:** हा रोग कोलेटोटीकम डेमाटीअम या बुरशीमुळे होतो. या रोगास पॉडब्लॉइट असेही म्हणतात. पानावर, खोडावर व शेंगावर लालसर गडद तपकिरी ठिपके दिसून येतात. कालांतराने शेंगावर बुरशीचे काळे बीजाणू तयार होतात, अश्या शेंगा तपकिरी किंवा काळ्या पडतात.

व्यवस्थापन: पेरणी करताना निरोगी उत्तम उगवणक्षमता असलेले बियाणे घ्यावे. पेरणीपूर्वी कार्बन्डाझिम ३७.५ टक्के व थायरम ३७.५ टक्के ३ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.

- **हिरवी उंटअळी:** हिरव्या रंगाची अळी चालताना उंटासारख्या बाक करते. अळ्या पानाचा हिरवा भाग खरडून खातात. याचा जास्त प्रादुर्भाव झाल्यास पानाच्या फक्त शिरा

शिल्लक राहतात. या अळ्या फुलांचे शेंगांचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान करतात.

व्यवस्थापन: हिरव्या उंटअळीचा प्रादुर्भाव आढळल्यास प्रोफेनोफोस ५० ईसी २० मिली किंवा ट्रायझोफॉस ४० टक्के १२.५ मिलीप्रमाणे १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

- **मूळ व खोडसळ:** या रोगाची लागण रोपावस्थेपासून दिसून येते. रोगाची लागण जमिनीलगतच्या खोडावर तसेच मुळावर भुरकट काळपट डागांनी होते. खोडाची व मुळाची साल रोगग्रस्त झाल्याने रोपांना अन्नपुरवठा होत नाही त्यामुळे पाने पिवळी पडून गळतात व रोपे कोलमडून पडतात.

व्यवस्थापन: बियाण्यास कार्बन्डाझिम १.५ ग्रॅम व थायरम १.५ ग्रॅम मिश्रण घेऊन प्रति किलो बियाण्यास बीजप्रक्रिया करावी. नंतर ट्रायकोडर्मा या जैविक बुरशीची ४ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे याप्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी. जमिनीत निंबोली पेंड किंवा सेंद्रिय स्वते टाकावीत.

- **मोडॅक:** सुरुवातीला शेंड्याकडील कोवळ्या पानाच्या शिरा पिवळसर होतात. पानावर गडद हिरवे चट्टे दिसतात. रोगांची तीव्रता वाढल्यास पानांच्या कडा खालच्या बाजूस वळून पाने खोपडी होतात. पानांवरील शिरांभोवती गडद हिरव्या रंगाची व उंचवटलेली पुरळे दिसतात. रोगग्रस्त झाडांवर कमी शेंगा उपजून त्या वेड्यावाकड्या व चपट्या राहतात अश्या शेंगामध्ये दाणे भरत नाहीत.

व्यवस्थापन: पेरणीसाठी विषाणूमुक्त बियाणे वापरावे. सोयाबिनचे प्रतिवर्षी तेच ते वाण वापरण्यापूर्वी एक ते दोन वर्षांनी वाणांची आदलाबदल करावी. विषाणू वाहक मावा किडींच्या बंदोबस्तासाठी डायमिथोएट २० मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात फवारणी द्यावी.

- **भुरी:** पानांच्या दोन्ही पृष्ठभागावर अनियमित आकाराचे पट्टे दिसतात. रोगांची तीव्रता वाढल्यास संपूर्ण पानावर पांढरी बुरशीची पावडर पसरलेली दिसते व अश्या रोगग्रस्त पाने कालांतराने वाळून पानगळ होते.

व्यवस्थापन: रोग दिसताक्षणी पाण्यात मिसळणारे गंधक ३० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी डायनोकेप ४८ टक्के प्रवाही १० मिली १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी घ्यावी.

(संपर्क: +९१)

